FILMEN

Vi konsumerar idag mer film än någonsin, på bio, på tv, på datorn och i mobilen. Filmen har påverkat vårt sätt att se på världen, både genom spelfilm och dokumentärer samt propaganda- och reklamfilmer. Filmens värld har skapat stilikoner och är en stor influens beträffande mode, konsumtion, världsåskådning och livsstil.

Under 1820- och 30-talen fanns enklare tekniker som zoetropen och phenakistoskopet, som genom rotation av bilder tecknade i serie kunde skapa illusionen av att de bildade rörelser. En liknande teknik använde amerikanen Eadweard Muybridge, men med fotografiska bilder av djur och människor i rörelse som han tagit i serie med en rad uppställda kameror. Med en projektor lyckades han på 1870-talet även visa dessa »filmer» på en duk för publik.

På 1880-talet uppfanns celluloid- och rullfilmen. Det blev nu möjligt att ta flera bilder i sekunden med en särskild kamera. Tekniken ledde till att flera uppfinnare började skapa filmkameror. En tidig sådan var kinetografen. Den konstruerades av Thomas Alva Edisons assistent W. K. Laurie Dickson mellan 1889 och 1892. Till denna uppfanns även ett titt-skåp, kinetoskopet, i vilken en åskådare åt gången kunde titta på filmen.

Den kommersiella filmens historia börjar 1895 då bröderna Lumière visade sin första film »Arbetarna lämnar Lumières fabrik i Lyon» inför publik i Paris. Filmerna var från början bara en dryg halvminut långa, svartvita och stumma. Eftersom filmen var stum började man klippa in förklarande textskyltar. Klipptekniken kom även att användas för att klippa ihop olika tagningar till sammanhållna scener, vilket gjorde att spelfilmer på sikt kunde utvecklas från att vara filmade teaterföreställningar till att bättre anpassas till filmmediets förutsättningar.

Svensk film hade en tidig guldålder under 1910- och 20-talen med internationellt framgångsrika filmregissörer som Mauritz Stiller och Victor Sjöström. Av stor betydelse var filmstudioanläggningen Filmstaden, som inrättades av Svensk Filmindustri, SF, utanför Stockholm 1920.

Under större delen av filmens tidiga historia arbetade många med att utveckla olika system för att synkronisera ljud och film. Det riktiga genombrottet för ljudfilm kom 1927 med filmen »The Jazz Singer» och efter den gjordes allt fler spelfilmer med talat ljud, vilket ställde nya krav på filmskådespelare. Handkolorerad färgfilm förekom tidigt på 1900-talet och den första fotografiska färgfilmstekniken kom redan 1908. Det skulle dock dröja till 1950-talet innan färgfilmen började slå ut den svartvita filmen.

Själva filmremsorna var brandfarliga, vilket gjorde film till ett medium för professionella. Det franska företaget Pathé lyckades dock ta fram en 28 mm brandsäker film 1912 och lanserade ett hemfilmsystem med 9,5 mm film 1922. Året efter började företaget Eastman Kodak sälja en brandsäker film på 16 mm som blev standard bland amatörfilmare. 1932 lanserades smalfilmen på 8 mm och filmmediet började då spridas utanför de specialintresserades skara.

Med modern datorteknik kan man idag skapa film i gränslandet mellan spelfilm och animation. 3D-film har blivit allt vanligare på våra biografer och på Tekniska museet kan man även se film i 4D. Förutom 3D erbjuds publiken upplevelser med andra sinnen genom att känna lukt och vattenstänk och sitta i stolar som rör sig till filmen.

Den 1 november 1895 visade bröderna Max och Emil Skladanowsky i Berlin den första filmen för betalande publik, en månad före bröderna Lumière. Apparaten de konstruerat för visningen kallades Bioscop, men tekniken var krånglig och kom snabbt att konkurreras ut av Lumières Cinematograph. En av de två filmer som visades i Berlin 1895 var »Der Jongleur Paul Petras». En bit av denna celluloidfilm finns på Tekniska museet.

